

Національний університет водного господарства
та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-404М

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

до семінарських занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни
**«ПЕДАГОГІКА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ»**
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Автомобільний
транспорт» спеціальності 274 «Автомобільний транспорт»
денної і заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з
якості ННМІ
Протокол №10 від 05.07.2023 р.

Рівне – 2023

Робочий зошит до семінарських занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка та методика викладання у вищій школі» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Автомобільний транспорт» спеціальності 274 «Автомобільний транспорт» денної і заочної форм навчання [Електронне видання] / Кочубей А. В., Олексін Ю. П., Сокаль В. А., Якубовська С. С. – Рівне : НУВГП, 2023. – 70 с.

Укладачі:

Кочубей А. В., к.пед.н., доцент кафедри суспільних дисциплін; Олексін Ю. П., д.пед.н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін; Сокаль В. А., к.пед.н., доцент кафедри суспільних дисциплін; Якубовська С. С., к.пед.н., доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., д.пед.н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін

© А. В. Кочубей, Ю. П. Олексін,
В. А. Сокаль, С. С. Якубовська, 2023
© НУВГП 2023

ЗМІСТ

Вступ	2
Методичні поради для роботи над дисципліною	5
Семінарське заняття 1. Основні напрями виховання студентської молоді	6
Семінарське заняття 2. Індивідуальні особливості студентів та їх прояви в пізнавальній та емоційно-вольовій сфері	15
Семінарське заняття 3. Міжособистісні стосунки в студентській групі	20
Семінарське заняття 4. Засоби професійно-педагогічної комунікації	39
Семінарське заняття 5. Викладач як суб'єкт педагогічної діяльності	43
Семінарське заняття 6. Методика проведення організаційних форм у вищій школі	52
Семінарське заняття 7. Методика застосування інтерактивних технологій навчання	63
Рекомендована література	68

1. Вступ

Вивчення дисципліни «Педагогіка та методика викладання у вищій школі» передбачає підготовку національної еліти, яка здатна оволодіти освітньо-світоглядною парадигмою гуманітаризації, гуманізації і демократизації вищої освіти, забезпечує різнобічний розвиток особистості викладача і студента ЗВО.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування системи психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної педагогічної діяльності, підвищенню психологічної культури викладачів і студентів технічного ЗВО, вмінь виявляти психологічні особливості студентів і будувати з ними позитивні стосунки.

Підручник укладений для студентів, які навчаються за освітньо-науковими програмами підготовки магістрів.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- формування педагогічної компетенції як професійної;
- засвоєння основних термінів і понять з педагогіки, психології та методики викладання у вищій школі для використання їх у педагогічній діяльності;
- опанування знань про психологічні особливості студентського періоду життя людини та усвідомлення закономірностей професійного становлення та особистісного зростання майбутніх фахівців;
- формування вмінь і навичок з методики викладання у вищій школі, психолого-педагогічних знань про студента та викладача ЗВО для аналізу конкретних ситуацій в професійній діяльності.

Студент, вивчаючи дисципліну «Педагогіка та методика викладання у вищій школі», повинен **знати**:

- структуру, функції та зміст основних видів діяльності викладача і студента ЗВО;
- історичний контекст формування та зміст основних педагогічних категорій (освіта, навчання, виховання, розвиток, професійна підготовка);

- напрями реформування системи освіти в Україні відповідно до вимог сучасного суспільства;
- психолого-педагогічну структуру та основні підходи до вивчення особистості викладача і студента ЗВО;
- методика проведення навчальних занять у ЗВО.

Студент, вивчаючи дисципліну «Педагогіка та методика викладання у вищій школі», повинен **уміти**:

- володіти основними категоріями психолого-педагогічних знань і застосовувати їх при виконанні теоретичних і практичних завдань;
- ставити мету, планувати та вирішувати педагогічні завдання;
- інтерпретувати дані психолого-педагогічних досліджень і визначати напрями корекційної роботи з урахуванням індивідуально-психологічних властивостей особистості студента;
- організовувати освітній процес у вищому навчальному закладі.

2. Методичні поради для роботи над дисципліною

Зміст дисципліни реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка фіксованих виступів, підготовка до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань.

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, форми підсумкового контролю вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, теми самостійної роботи та вимоги до звіту про її виконання, індивідуальні завдання, критерії оцінювання, питання до підсумкового контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси. Для успішної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани

семінарських занять» містить тему, вид семінарського заняття, методи, які будуть застосовуватись в процесі проведення семінару, мотивацію навчання, мету, актуалізацію опорних знань, план, основні поняття, зміст узагальнення вивченого, завдання для підготовки до семінарського заняття, контрольні запитання до теми та літературу з вказівкою сторінок вивчення відповідної теми.

З метою актуалізації опорних знань, узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів студентам пропонується опрацювання конспекту лекції, рекомендованої літератури та контрольні запитання для самоперевірки.

спілкування.

Семінарське заняття № 1

Тема: Основні напрями виховання студентської молоді

Вид заняття: семінар-бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* мету і завдання національного виховання, основні напрями виховання студентської молоді, основи роботи куратора студентської групи

вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання до теми «**Виховання студентської молоді**»

План

1. Мета і завдання національного виховання.
2. Розумове, моральне, естетичне, статеве виховання і підготовка до сімейного життя.
3. Правове, антинаркогенне, екологічне, трудове, фізичне економічне виховання.

4. Позааудиторна робота студентів. Робота куратора студентської групи.

Поясніть основні поняття:

національне
виховання _____

основні напрями виховання студентської
молоді _____

робота куратора студентської
групи _____

Опрацюйте педагогічні задачі: прочитайте умову.

У відповідях підкресліть необхідне

1. Вам як куратору потрібно спланувати етапи процесу виховання. Якої послідовності планування етапів процесу виховання Ви дотримаетесь?

Процес виховання передбачає певну послідовність етапів, знання особливостей яких дає вихователю змогу спланувати виховну роботу, передбачивши її зміст і методiku проведення. Таких етапів виокремлюють чотири.

1. Визначення сукупності рис і якостей особистості, які слід сформуванати у вихованця (ідеал). Коли йдеться про виховання колективу групи, то мають на увазі досягнення таких результатів, які б відповідали еталону, виробленому на основі мети виховання, поставленої суспільством перед закладом освіти.

2. Вивчення індивідуальних особливостей вихованця або колективу, його позитивних рис, недоліків у характері й поведінці, визначення рис, які ще не сформовано або

перебувають у зародку. Знання особистості вихованця (колективу), порівняння її з ідеалом дає змогу спрогнозувати її розвиток. Зважаючи на це, планують виховну роботу, ознайомлюють вихованця (колектив) із запланованим і домагаються прийняття пропонованого взірця для наслідування.

3. Реалізація програми виховання шляхом залучення вихованців до різних видів діяльності, участь у яких сприяє формуванню досвіду поведінки відповідно до ідеалу.

4. Самостійна робота студента над собою. Початок такої роботи свідчить про досягнення мети цього етапу.

Управління виховним процесом слід спрямовувати на розвиток самостійності, ініціативи вихованців. Цього досягають за умови, що педагоги націлюють їх на самостійний пошук цікавих видів діяльності і створення для них сприятливих умов. Вихователь має залишатися мудрим старшим другом і наставником молодої людини, але на умовах співпраці з нею, яка передбачає, що його виховний вплив доповнюватиметься її роботою над собою – самовихованням.

2. Які прийоми самовиховання Ви як молодий куратор запропонуєте студентам?

Процес організації самовиховання передбачає опанування соціальних прийомів роботи над собою.

В історії людства вироблено чимало різних прийомів самовиховання: самопереконавання, самонавіювання, самоаналіз, самопідбадьорювання, самозаохочення, самопереключення, самонаказ та ін. Педагог має навчити вихованця обрати найадекватніші для певної життєвої ситуації.

Самопереконавання. Полягає в тому, що вихованцю пропонують у певній ситуації знайти аргументи і за їх допомогою переконати себе в тому, що він учинив правильно

(неправильно). Дуже важливо у конфліктній ситуації переключати свої думки на приємні, які відволікають від конфлікту, заспокоюють.

Самонавіювання. Використовують за необхідності подолати в собі страх перед труднощами, невпевненість у власних силах, нерішучість. На відміну від самопереконання, самонавіювання не передбачає аргументування.

Самоаналіз. Включає критичні роздуми над своєю поведінкою, окремими вчинками, уміння аналізувати й оцінювати їх. Він допомагає розкривати причини успіхів чи невдач, розвиває самосвідомість і сприяє самопізнанню.

Самопідбальорювання. Ефективне, коли людина губиться в складних ситуаціях, зневірюється у власних силах. Для цього одні згадують випадки, коли їм вдалося подолати нерішучість і досягти успіху, інші уявляють, яке задоволення вони матимуть, якщо наважаться зробити намічене. Можна також пригадати улюбленого героя роману, фільму, який не боявся труднощів, і намагатися бути схожим на нього тощо.

Самозаохочення. Застосовують у випадках, коли після подолання труднощів складне завдання виконано. До нього вдаються і якщо необхідно подолати власні негативні риси.

Самопереключення. Реалізують не тільки подумки, а й у діях, які викликають позитивні емоції. Так, учаснику конфліктної ситуації пропонують зайнятись улюбленою справою (читанням, випалюванням, малюванням тощо), яка захоплює його і відволікає від небажаних вчинків.

Самоконтроль. Полягає у систематичному фіксуванні (подумки або письмово) свого стану і поведінки для того, щоб попередити небажані прояви. У процесі самовиховання самоконтроль відіграє роль внутрішнього регулятора поведінки і є свідченням становлення самостійної особистості.

Самооцінка. Суть її зводиться до зважування у думках своїх можливостей. Сприяє розвитку вміння дивитись на себе збоку, виробляє об'єктивні критерії оцінки власних вчинків, допомагає подолати недоліки поведінки. Цей прийом

запобігає переоцінюванню своїх можливостей, підвищує вимогливість до себе.

Самозаборона. Реалізується через свідоме позбавлення себе чогось приємного. Її застосовують у тих випадках, коли не дотримано слова, не виконано обіцянки. Самозаборона засвідчує наявність в особистості великої сили волі.

В.О. Сухомлинський вважав, що “самовиховання потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Самовиховання можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу – доброго слова, поради, ласкавого чи докірливого погляду”.

3. Через освіту і виховання молоді, прищеплення їй норм здорового способу життя людство зможе значно зміцнити і покращити своє фізичне і моральне здоров'я. Які шляхи гармонізації та удосконалення особистості на принципах ортобіотики Ви як куратор можете запропонувати студентам?

Основними шляхами гармонізації та удосконалення особистості на принципах ортобіотики є:

I. Розумна організація життя та діяльності.

Основні принципи:

- *свідомої самоорганізації життя і діяльності* (планування, режим сну, праці, харчування, відпочинку та ін.)

- *позитивної активності* (активного ставлення до життєвих невдач, проблем, труднощів - пошук їх розв'язання на основі тверезої оцінки ситуації);

- *вольової саморегуляції психіки та поведінки* (емоційних реакцій на стрес; психоемоційних станів гніву, агресії, розпачу, відчаю та ін.);

- *раціонального витрачання резервів організму* (на основі встановлення балансу цілей життя та засобів їх досягнення; кінцевого результату і затрачених зусиль);

- *об'єктивності в оцінюванні продуктивності власного життя* (орієнтація на досягнення високих, а не дріб'язкових цілей; свідомого самообмеження матеріальних потреб і особистих домагань (якщо вони не можуть принципово бути реалізовані з об'єктивних або суб'єктивних причин, або моральних міркувань)

II. Оволодіння саногенним мисленням.

Альтернативою патогенному (негативному) мисленню є мислення *саногенне (позитивне)*. Його властивості - це концентрація уваги на позитивних явищах життя, актуалізація позитивних, світлих чуттєвих образів. Людина з переважанням такого типу мислення вміє прощати образи, не тримати гніву, розв'язувати внутрішні і зовнішні конфлікти, відкрита для дружби і кохання.

Оволодіння саногенним мисленням - найкращий психологічний захист.

III. Оволодіння практичними знаннями і навиками психології активності та саморегуляції.

В.М. Шепель, автор популярних книг з проблем ортобіозу, пропонує практикувати *щоденно три типи заходів*:

1) *релаксацію* (шлях до психічного здоров'я); 2) *рекреацію* (шлях до фізичного здоров'я); 3) *катарсис* (шлях до морального, духовного здоров'я).

Релаксація - це зняття нервової напруги, звільнення від негативних думок, актуалізація позитивних емоцій. Жодного дня, жодної години без релаксації - ось одне з правил ортобіозу.

Засоби релаксації: аутотренінг; медитація; рефлексія.
Прийоми релаксації різноманітні: гімнастика хорошого настрою; сміхотерапія; танці; сон; засоби, що відволікають - читання, розв'язання кросвордів, задач, в'язання, вишивання,

прибирання; використання технічних засобів - тренажерів, масажерів, лікувально-імпульсних дистанційних апаратів і світлозвукових релаксаторів; у стані сильного збудження - силові вправи; самомасаж на кистях рук (щоденний) та загальний масаж 2-3 курси в рік; вживання настоїв і відварів деяких лікувальних трав (за рекомендацією лікаря).

Рекреація - фізичне зміцнення здоров'я. В.М. Шепель рекомендує додержуватись гарантійного мінімуму рухової активності. З цією метою протягом робочого дня робити від 4 до 6 гімнастичних пауз (по 2-3 хв. кожна), проходити за день 10000 кроків або 7 км. Навчитися правильно дихати і займатися дихальними вправами.

Катарсис - моральне очищення і піднесення. Мета катарсису - пробудження "внутрішнього бога кожної людини - її совісті".

Засоби катарсису: спілкування з мистецтвом, відвідування театрів, музеїв, виставок, концертів; спілкування з маленькими дітьми; слухання музики; спілкування з домашніми тваринами; альтруїстична допомога нужденним, милосердя; кохання.

4. Ви - молодий куратор. Які методи, форми, засоби виховання Ви будете використовувати в процесі виховної роботи зі студентами?

В процесі виховної роботи зі студентами доцільно використовувати такі методи, форми, прийоми і засоби навчання:

Методи виховання

1. Методи впливу на особистість або методи формування свідомості: розповідь, бесіда, дискусія, метод прикладу.

2. Методи формування суспільної поведінки: педагогічна вимога (прохання, доручення, наказ), громадська думка, вправління, привчання.

3. Методи стимулювання діяльності і поведінки: змагання, заохочення, покарання.

4. Методи контролю й аналізу ефективності виховання: педагогічне спостереження, опитування, аналіз результатів діяльності тощо.

Форми виховання

1. Масові форми виховної роботи: святкування державних та релігійних свят, знаменних подій, у житті ВНЗ, проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, вечорів відповідей і запитань, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

2. Групові форми виховної роботи: «круглі столи», гуртки за інтересами, обговорення радіо і телепередач, новинок преси, акції милосердя, пошукова діяльність, екскурсії, походи, заочні подорожі тощо.

3. Індивідуальна виховна робота:

- корекція відхилень у свідомості і поведінці окремих студентів шляхом створення спеціальних педагогічних ситуацій, які сприяють усуненню наявних в особистості студента негативних якостей (активізація прихованих почуттів, зміцнення віри у власні сили, паралельна педагогічна дія);

- спонування студентів до раціонального використання вільного часу з метою всебічного розвитку своєї особистості, вдосконалення необхідних фахівцю якостей (консультування студентів щодо розумового використання вільного часу на самоосвіту, суспільну роботу, заняття фізкультурою і спортом, художньою і технічною творчістю).

Прийоми виховання: задушевна бесіда, диспут, роз'яснення – прийоми переконання

Засоби виховання: знакові символи, матеріальні засоби, способи комунікацій, світ життєдіяльності вихованця, колектив і соціальна група, технічні засоби, культурні цінності(іграшки, книги, твори мистецтва)

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

Принципи процесу виховання студентської молоді	
Методи виховання студентської молоді	
Прийоми виховання студентської молоді	
Форми виховання студентської молоді	
Засоби виховання студентської молоді	

<p>Основні напрями виховання студентської молоді</p>	
<p>Прийоми самовиховання</p>	

Семінарське заняття № 2

Тема: Індивідуальні особливості психічних процесів та їх прояви в пізнавальній та емоційно-вольовій сфері студента

Вид заняття: семінар - розгорнута бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* особливості психічних процесів в навчально-пізнавальній діяльності та емоційно-вольовій сфері студента

вміти використовувати знання для підвищення успішності, організації самостійної роботи та розвитку емоційно-вольової сфери особистості

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Студент як суб'єкт процесу навчання у вищій школі»

План

1. Особливості психічних процесів в навчально-пізнавальній діяльності студента.

2. Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Розвиток творчого потенціалу

майбутніх фахівців.

3. Передумови і показники успішності студентів у навчально-пізнавальній діяльності. Причини неуспішності студентів і шляхи їх усунення.

4. Емоційно-вольова сфера студента: форми переживання почуттів, техніки керування емоціями, виховання волі, вольові якості особистості студента.

Поясніть основні поняття:

інтелектуально-пізнавальні _____ функції студентів _____
самостійна _____ пізнавальна діяльність _____

_____ форми _____ переживання почуттів _____

_____ техніки _____ керування емоціями _____

_____ вольові якості особистості студента _____ виховання волі _____

Розв'яжіть задачу

Самостійне вивчення – це засвоєння студентами тем, що вивчаються самостійно. Запишіть види самостійного вивчення та зазначте умови успішного засвоєння студентами тем, що вивчають самостійно.

Можна виділити такі види самостійного вивчення::

- 1) _____
- 2) _____

3) _____

4) _____

Для успішного засвоєння студентами тем, що вивчають самостійно, необхідно:

1. _____

2. _____

Проведіть дослідження
Стресодіагностика: чи схильні Ви до стресу?

У сфері державного управління в найбільш вигідних умовах знаходиться той, хто має високий рівень сталості до стресів або володіє спеціальними способами протистояти їм.

У кожній з шести груп відповідей підкресліть ті, які відповідають Вашому характеру.

1.

а) у роботі, у стосунках з представниками протилежної статі, у спортивних та азартних іграх Ви не боїтеся конкуренції та проявляєте агресивність;

б) якщо Ви у грі втрачаєте декілька балів і якщо представник протилежної статі не реагує певним чином на Ваші найперші знаки уваги, то Ви „виходите з гри”;

в) Ви уникаєте будь-якої конфронтації.

2.

а) Ви хочете досягти великого успіху;

б) Ви схильні до „очікування біля моря погоди”;

в) Ви шукаєте будь-який привід, щоб уникати роботи.

3.

а) Ви схильні працювати швидко, і дуже часто Вам кортить закінчити справу швидше;

б) Ви сподіваєтеся, що хто-небудь буде Вас „підганяти”;

в) коли Ви у вечорі повертаєтеся додому, то думаєте про те, що сьогодні було на роботі.

4.

а) Ви розмовляєте надто швидко та голосно. У розмові можете висловлювати надто критичні думки та перебиваєте інших;

б) коли Вам відповідають „ні”, Ви реагуєте спокійно;

в) Вам важко висловлювати свої думки.

5.

а) Вам часто буває нудно;

б) Вам подобається нічого не робити;

в) Ви дієте у відповідності з бажаннями інших людей, а не своїми власними.

6.

а) для Вас характерним є швидко ходити, їсти, пити;

б) якщо Ви забули щось зробити, Вас це не турбує;

в) Ви стримуєте свої емоції.

Підрахунок балів

За вибір кожного варіанту „а” – 6 балів, „б” – 4 бали, „в” – 2 бали.

24-36 балів: Ви у найвищій мірі схильні до стресу, у Вас навіть можуть з’явитися симптоми хвороб, що викликані стресом, таких як серцева недостатність, хвороби шлунку. З Вами, скоріш за все, дуже важко спілкуватися. Найголовнішим для Вас має бути оволодіння навичками заспокоєння, цього потребуєте і Ви, й ті, хто оточує Вас.

18-24 бали: Ви людина спокійна і не схильна до стресу. Якщо Ви набрали більше 18 балів, то Вам можна порадити бути більш терплячим до оточуючих. Це дозволить Вам досягати більшого.

12-18: Ваша бездіяльність теж може стати причиною Вашого стресу. Ви, скоріш за все, дуже цим дратуєте близьких людей. Побажання – більшої впевненості у собі! Вам належить скласти перелік своїх позитивних якостей і вдосконалювати кожне з них.

Результати дослідження: _____

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

Кризи студентського віку	
Види адаптації студентів	
Типологічні особливості сучасних студентів	
Структура «Я-концепції»	
Складові характеристики студентства як періоду пізньої юності або ранньої дорослості	
Причини неуспішності студентів	

Семінарське заняття № 3

Тема: Міжособистісні стосунки в студентській групі

Вид заняття: семінар-бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* визначення понять «соціалізація особистості», «соціальні групи», «міжособистісні стосунки», «конфлікт»; закономірності функціонування малих груп, типи міжособистісних стосунків, основні стилі поведінки при розв'язанні конфліктів

вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Психолого-педагогічні особливості роботи зі студентською групою»

План

1. Соціалізація особистості. Міжособистісні стосунки.
2. Проблема психологічної сумісності, адаптації в студентській групі.
3. Психологічний клімат, його оцінка, формування в студентській групі та вплив на освітній процес.
4. Психологія конфлікту, психологічні правила та прийоми вирішення конфлікту в студентській групі.

Поясніть основні поняття:

соціальні

групи _____

міжособистісні
стосунки _____

Проведіть дослідження Вашої особистості

Тест 1

Чи конфліктна Ви особистість

Інструкція: прочитайте уважно кожне із запитань та виберіть один із пропонованих варіантів відповіді.

Питання:

1. У громадському транспорті почалася суперечка на підвищених тонах. Ваша реакція?

а) не беру участь;

б) стисло висловлююся на захист сторони, яку вважаю правою;

в) активно втручаюся, «викликаю вогонь на себе».

2. Чи виступаєте Ви на зборах із критикою керівництва?

А) не критикую

б) тільки в разі, якщо маю на те вагомі підстави;

в) критикую з будь-якого питання не тільки начальство, але і тих, хто його захищає.

3. Чи часто Ви сперечаєтесь з друзями?

а) тільки, якщо ці люди не образливі;

б) лише з принципових питань;

в) суперечки — моя стихія.

4. Уявіть, Ви стоїте в черзі. Як Ви реагуєте, якщо хтось намагається пройти без черги?

а) обурююся в душі, але мовчу: собі дорожче;

б) роблю зауваження;

в) проходжу вперед і починаю спостерігати за порядком.

5. Вдома на обід подали недосолену страв. Ваша реакція?

- а) не підніматиму шум через дурниці;
- б) мовчки візьму сільницю;
- в) не утримаюся від їдких зауважень, і, мабуть, демонстративно відмовлюся від їжі.

6. Якщо на вулиці, у транспорті, Вам наступили на ногу?

- а) з обуренням подивлюся на кривдника;
- б) сухо зроблю зауваження;
- в) висловлюся, не соромлячись у виразах.

7. Якщо хтось із близьких купив річ, яка Вам не сподобалася?

- а) промовчу;
- б) обмежуся коротким тактовним коментарем;
- в) влаштую скандал.

8. Не повезло в лотереї. Як Ви до цього поставитесь?

- а) постараюся здаватися байдужим, але в душі дам слово ніколи більше не брати участь в ній;
- б) не приховую розчарування, але поставлюсь до того, що відбулося, з гумором, пообіцявши взяти реванш;
- в) програш надовго зіпсує настрої.

Обробка та інтерпретація результатів: підрахуйте набрані бали, виходячи з того, що кожна відповідь: «а» — 4 бали, «б» — 2 бали, «в» — 0 балів.

Від 30 до 44 балів. Ви тактовний і миролюбний, вправно йдете від суперечок і конфліктів, уникаєте критичних ситуацій на роботі й удома. Вислів «Платон мені друг, але істина дорожче» ніколи не було Вашим девізом. Можливо, тому Вас іноді називають пристосуванцем, наберіться сміливості, якщо обставини вимагають висловлюватися принципово, не дивлячись на людей.

Від 15 до 29 балів. Вас вважають людиною конфліктною. Але насправді конфліктуєте Ви лише тоді, коли немає іншого виходу, та всі інші засоби вичерпані. Ви твердо відстоюєте свою думку, не думаючи про те, як це відіб'ється на Вашому службовому положенні або приятельських відносинах. При цьому Ви не виходите за межі коректності, не принижуетесь до образ. Все це викликає пошану до Вас.

Від 10 до 14 балів. Суперечки й конфлікти — це повітря, без якого Ви не можете жити. Вам подобається критикувати інших, але коли Вам це вигідно, і, якщо Ви відчуваєте зауваження з приводу себе, можете «з'їсти живцем». Ваша критика — ради критики, а не на користь справи. Дуже важливо доводиться тим, хто поряд із Вами — на роботі й удома. Ваша нестриманість і грубість відштовхує людей. Чи не тому у Вас немає справжніх друзів? Словом, зробіть спробу перебороти свій складний, і, можна сказати, безглуздий характер.

***Результати
дослідження***

Тест 2

Оцінка рівня контактності особистості

Інструкція: Чи можете Ви встановлювати контакти з іншими людьми? Легко або складно Вам це дається? Дайте відповіді на запитання тесту та отримайте відповідь на означені питання.

Питання:

1. Звичайно, я спокійно переносю надмірно сконцентрованих на собі і самозадоволених людей, навіть тоді, коли вони вихваляються або іншим чином показують, якої високої думки вони про себе:

- а) так, твердження правильне;
- б) правильно, але щось середнє;
- в) ні, неправильно.

2. Я сумніваюся в чесності людей, які проявляють більше дружелюбності, ніж я можу чекати:

- а) згодний (на);
- б) невпевнений (а);
- в) незгодний (на).

3. Якщо хто-небудь розсердився на мене, то я:

- а) роблю спробу його (її) заспокоїти;
- б) не знаю, що зробив (а) би;
- в) сам (а) розсердився (лася) би.

4. Нема абсолютно поганих людей, просто треба прагнути зрозуміти людину, і вона відповість добром:

- а) згодний (а);
- б) невпевнений (а);
- в) незгодний (на).

5. Коли роблять спробу керувати мною, я навмисне роблю все навпаки:

- а) саме так і поступаю;
- б) невпевнений (на);
- в) не проявляю незадоволеності.

6. Якщо керівництво або члени сім'ї в чомусь мені дорікають, то, як правило, я стою тільки за справу:

- а) згодний (на);
- б) невпевнений (а);
- в) незгодний (а).

7. Іноді жартома я роблю яке-небудь (іноді невідале) зауваження тільки для того, щоб здивувати людей і подивитися, що вони на це скажуть:

- а) так, буває;
- б) складно відповісти;
- в) ні, ніколи так не роблю.

8. Мені подобається ретельно продумувати, як вплинути на інших людей, щоб вони допомогли мені досягти моєї мети:

- а) згодний (а);
- б) невпевнений (а);
- в) незгодний (а).

9. Якщо моє вдале зауваження залишилося непоміченим:

- а) я не повторюю його;
- б) не можу відповісти;
- в) повторюю своє зауваження знову.

10. Іноді я засмучуюся через те, що люди кажуть про мене погані речі поза очі, ще й безпідставно :

- а) так, згодний (а);
- б) не знаю, що відповісти;
- в) ні, не згодний (а).

Обробка та інтерпретація результатів: підрахуйте суму балів. Відповіді «а» на питання: 2, 5, 7, 8, 10; «в» на: 1, 3, 4, 6, 9 — по 2 бали; «б» — по 1 балу.

Сума менше ніж 5 балів. Ви лагідний, не схильний до заздрощів, легко ладнаєте з людьми, не прагніть будь-що перевершити оточуючих. Ви ставите перед собою складні перспективні цілі. Якщо не обмежують Ваших перспективних цілей, задач, Ви спокійно працюєте в групі. Про людей, як відсутніх, так і присутніх, Ви висловлюєтесь добре, більше схильні їх захищати, ніж засуджувати. Негативні емоції швидко зникають і Ви спокійно, без образи встановлюєте контакт із людиною, яка образила Вас.

Сума від 6 до 12 балів. Ви достатньо гнучкий у стосунках з іншими людьми, але змінюєте думку про людину тяжко, не дивлячись на очевидні для всіх факти. Ви готовий змінити думку про людину швидше в кращу сторону, ніж в негативну. Перш ніж перейти на дружні відносини, Ви якийсь час вивчаєте людину. Ви відкриті для компромісних рішень, конфліктні стосунки для Вас є швидше тактикою, ніж способом життя.

Сума від 13 до 20 балів. Ви — обережна людина, у всьому бачите таємницю, повний сумнівів у своїй безпеці, схильний до недовірливості й підозрливості. Ваша гордість не допускає

можливості бути беззахисним. Ви завжди готовий до боротьби, живете в очікуванні конфлікту і тим самим провокує його. Ви знаєте прийоми «супротивників», умієте управляти оточуючими, добиватися своїх цілей за допомогою певного набору універсальних дій. Проте Ви не враховуєте і погано орієнтуєтеся у глибинних знаннях психології людей, їх особливостей, Ні враховуєте внутрішній світ людей, вступаючи з ними у ділові стосунки.

Сума більше ніж 20 балів. Для Вас конфлікт — спосіб життя. Вам важко встановлювати позитивні відносини з людьми.

**Результати
дослідження** _____

Тест 3

Оцінка врівноваженості у конфліктах і схильності до нервових зривів

Інструкція: Чи загрожує Вам нервовий зрив? Ви дізнаєтесь про це, відповівши на запитання тесту.

Питання:

1. Чи важко Вам звернутися до кого-небудь із проханням про допомогу?

- а) Так, завжди (3);
- б) Дуже часто (2);
- в) Іноді (1);
- г) Дуже рідко (0);
- д) Ніколи (0).

2. Чи думаєте Ви про свої проблеми навіть у вільний час?

- а) Дуже часто (5);
- б) Часто (4);
- в) Іноді (2);
- г) Дуже рідко (0);

д) Ніколи (0).

3. Побачивши, що у людини щось не виходить, чи виникає у Вас бажання зробити це замість нього?

а) Так, завжди (5);

б) Дуже часто (4);

в) Іноді (2);

г) Дуже рідко (0);

д) Ніколи (0).

4. Чи довго Ви переживаєте через неприємності?

а) Так, завжди (5);

б) Дуже часто (4);

в) Іноді (2);

г) Дуже рідко (0);

д) Ніколи (0).

5. Скільки часу Ви відпочиваєте?

а) Більше трьох годин (0);

б) Дві-три години (0);

в) Одну-дві години (2);

г) Ні однієї хвилини (4).

6. Чи перебиваєте Ви, не дослухавши, людину, яка пояснює Вам що-небудь, із зайвими подробицями?

а) Так, завжди (4);

б) Часто (3);

в) В залежності від обставин (2);

г) Рідко (1);

д) Ні (0).

7. Про Вас говорять, що Ви завжди поспішаєте?

а) Так, це так (5);

б) Часто поспішаю (4);

в) Поспішаю, як і усі (1);

г) Поспішаю тільки у виняткових випадках (0);

д) Ніколи не поспішаю (0).

8. Чи важко Вам відмовитися від смачної їжі?

а) Так, завжди (3);

б) Дуже часто (2);

- в) Іноді (0);
- г) Дуже рідко (0);
- д) Ніколи (0).

9. Чи доводилося Вам робити декілька справ одночасно?

- а) Так, завжди (5);
- б) Дуже часто (4);
- в) Іноді (3);
- г) Рідко (1);
- д) Ніколи (0).

10. Чи вважається, що під час розмови Ваші думки десь
далеко

- а) Дуже часто (5);
- б) Часто (4);
- в) Трапляється (3);
- г) Дуже рідко (0);
- д) Ніколи (0).

11. Чи не здається Вам деколи, що люди говорять про
пусте?

- а) Дуже часто (5);
- б) Часто (4);
- в) Іноді (1);
- г) Рідко (0);
- д) Ніколи (0).

12. Ви нервуете, коли стоїте у черзі?

- а) Дуже часто (4);
- б) Часто (3);
- в) Дуже рідко (1);
- г) Ніколи (0).

13. Чи любите Ви давати поради?

- а) Так, завжди (4);
- б) Дуже часто (3);
- в) Іноді (1);
- г) Дуже рідко (0);
- д) Ніколи (0).

14. Чи довго Ви вагаєтеся перш, ніж схвалюєте якийсь рішення?

- а) Завжди (3);
- б) Дуже часто (2);
- в) Часто (1);
- г) Дуже рідко (3);
- д) Ніколи (0).

15. Як Ви розмовляєте?

- а) Квапливо, скоромовкою (3);
- б) Швидко (2);
- в) Спокійно (0);
- г) Поволі (0);
- д) Важливо (0).

Обробка та інтерпретація результатів:

Від 45 до 60 балів — нервовий зрив для Вас — реальна загроза. Перевірте кров'яний тиск і вміст холестерину в крові. Вам треба змінити спосіб і ритм свого життя.

Від 20 до 44 балів — Вам потрібно відноситися до життя спокійно й уміти внутрішньо розслабитися, знімаючи напругу.

До 19 балів — Вам вдасться зберігати спокій і врівноваженість. Старайтеся і надалі уникати хвилювань, не звертати увагу на дурниці, не сприймати драматично будь-які невдачі.

Нуль балів — коли Ви відповідали чесно і відверто, то єдина небезпека, яка Вам загрожує, це надмірний спокій і, зазвичай, нудьга.

Результати

дослідження _____

Тест 4

Оцінка домінуючої стратегії психологічного

захисту в конфліктах

(приспосований варіант методики В. В. Бойко)

Інструкція: Щоб встановити Вашу домінуючу стратегію психологічного захисту в конфліктах, Вам необхідно вибрати відповідь, яка понад усе підходить до Вас в конфліктних ситуаціях. Склавши отримані результати з усіх питань, Ви визнаєте подробиці про властиву Вам стратегію психологічного захисту в конфліктних ситуаціях.

Питання:

1. Знаючи себе, Ви можете сказати:

а) Я швидше людина миролюбна, поступлива;

б) Я швидше людина гнучка, здатна обходити гострі ситуації, уникати конфліктів;

в) Я швидше людина безкомпромісна, категорична.

2. Коли Ви з'ясовуєте стосунки зі своїм кривдником, то частіше всього:

а) шукаєте спосіб примирення;

б) обдумуєте спосіб не мати з ним справ;

в) роздумуєте про те, як його покарати або поставити на місце.

3. У дискусійній або неоднозначній ситуації, коли партнер явно не прагне або не хоче Вас зрозуміти, Ви найімовірніше:

а) спокійно досягаєте того, щоб він Вас зрозумів;

б) прагнете завершити з ним спілкування;

в) дратуєтесь або ображаєтесь.

4. Якщо захищаючи власні інтереси, Ви відчуваєте, що зможете посваритися з хорошою людиною, то:

а) підете на значні поступки;

б) відступитесь від своїх домагань;

в) будете відстоювати власні інтереси.

5. В ситуації, де Вас намагаються образити або принизити, Ви швидше за все:

а) будете запасатися терпінням і доводити справу до кінця;

б) дипломатичним чином будете відходити від будь-яких контактів;

в) дасте гідну відсіч.

6. У взаємодії з владним і в той же час несправедливим керівником, Ви:

а) зможете співробітничати в ім'я інтересів справи;

б) зробите спробу якомога менше контактувати з ним;

в) будете чинити опір стилю керівника, активно захищаючи власні інтереси.

7. Якщо розв'язання питання залежить тільки від Вас, але партнер зачепив Ваше самолюбство, то Ви:

а) підете йому назустріч;

б) підете від конкретного рішення;

в) будете вирішувати питання не на користь партнера.

8. Якщо хтось з друзів час від часу дозволятиме собі образливі випадки на Вашу адресу, Ви:

а) не станете надавати цьому особливого значення;

б) зробите спробу обмежити або припинити контакти;

в) всякий раз будете давати гідну відсіч.

9. Якщо у партнера є претензії до Вас і він при цьому роздратований, то Вам звичніше:

а) раніше заспокоїти його, а потім реагувати на претензії;

б) уникнути з'ясування стосунків з партнером в такому стані;

в) поставити його на своє місце або перервати.

10. Якщо хто-небудь з колег стане розповідати Вам про те погане, що говорять про Вас інші, то Ви:

а) тактовно вислухаєте все до кінця;

б) пропустите мимо вух;

в) перервете розповідь на півслові.

11. Якщо партнер надто проявляє впертість і хоче отримати вигоду за Ваш рахунок, то Ви:

а) підете на поступку заради ладу;

б) будете відхилятися від остаточного рішення з розрахунку на те, що партнер заспокоїться і тоді Ви будете вертатися до питання;

12. Коли Ви маєте справу з партнером, який діє за принципом «увірвати більше», Ви:

- а) терпляче досягаєте власних цілей;
- б) вважаєте за краще обмежити взаємодію з ним;
- в) будете рішуче ставити такого партнера на місце.

13. Маючи справу із зухвалою особою, Ви:

а) будете знаходити до неї підхід за допомогою терпіння і дипломатії;

б) будете зводити спілкування до мінімуму;

в) будете діяти тими ж методами.

14. Коли учасник конфлікту налаштований до Вас вороже, Ви звичайно:

а) спокійно і терпляче долаєте його настрої;

б) відходите від спілкування;

в) обходите його або відповідаєте тим же самим.

15. Коли Вам задають неприємні, колючі питання, Ви частіше всього:

а) спокійно відповідаєте на них;

б) йдете від прямих відповідей;

в) втрачаєте самовладання.

16. Коли виникають гострі розбіжності між Вами і партнером, то це частіше всього:

а) примушує Вас шукати вихід з положення, знаходити компроміс, піти на поступки;

б) спонукає згладжувати суперечності і не підкреслювати відмінності в позиціях;

в) активізує бажання довести свою правоту.

17. Якщо партнер виграє в суперечці, Вам звичніше:

а) привітати його з перемогою;

б) зробити вигляд, що нічого особливого не відбувається;

в) «битися до останнього патрона».

18. У випадках, коли стосунки з партнером приймають конфліктний характер, Ви узяли собі за правило:

а) «лад за всяку ціну» — визнати свою поразку, принести вибачення, піти на зустріч побажанням партнера;

б) «пас убік» — обмежити контакти, піти від суперечки;

в) «розставити крапки над «і» — з'ясувати всі розбіжності, неодмінно знайти вихід з ситуації.

19. Коли конфлікт торкається Ваших інтересів, то Вам частіше за все вдається його вигравати:

а) завдяки дипломатії і гнучкості розуму;

б) за рахунок витримки і терпіння;

в) за рахунок темпераменту та емоцій.

20. Якщо хто-небудь з колег навмисно зачепить Ваше самолюбство, Ви:

а) м'яко і коректно робите йому зауваження;

б) не загострюєте ситуацію, робите вигляд, ніби ніщо не трапилося;

в) даєте гідну відсіч.

21. Коли близькі критикують Вас, то Ви:

а) приймаєте їх зауваження з вдячністю;

б) прагнете не звертати на критику увагу;

в) чините опір або злостуєте.

22. Якщо хто-небудь з рідних або близьких говорить Вам неправду, Ви звичайно вважаєте за краще:

а) спокійно і тактовно добиватися істини;

б) зробити вигляд, що не помічаєте брехню, обійти неприємний оборот справи;

в) рішуче вивести брехуна на «чисту воду».

23. Коли Ви роздратовані, нервуєте, то частіше всього:

а) шукаєте співчуття, розуміння;

б) усамітнюєтеся, щоб не проявити свій стан на партнерах;

в) на кому-небудь відіграєтеся, шукаєте «цапа відбувайла».

24. Коли хто-небудь з колег, менш гідний і здібний, ніж Ви, отримує заохочення від начальства, Ви:

- а) радієте за колегу;
- б) не надаєте особливого значення факту;
- в) турбуєтеся, засмучуєтеся або дратуєтесь.

Обробка і інтерпретація результатів:

Для визначення властивої Вам стратегії психологічного захисту в конфліктних ситуаціях або в різноманітних непростих ситуаціях спілкування, Вам необхідно підрахувати суму відповідей на питання тесту кожного типу:

- «а» — миролюбство;
- «б» — уникнення;
- «в» — агресія.

Чим більше відповідей того або іншого типу, тим виразніша відповідна стратегія захисту в конфліктах, якщо ж їх кількість однакова, значить у контакті з партнерами Ви активно використовуєте різні захисти своєї суб'єктивної реальності.

Який же зміст і принцип дії кожній з можливих стратегій психологічного захисту в конфліктах?

Миролюбство — психологічна стратегія захисту суб'єктивної реальності особистості в конфліктах і конфліктних ситуаціях, в якій провідну роль грають інтелект і характер. Миролюбство припускає партнерство і співпрацю, уміння йти на компроміси, робити поступки і бути податливим, готовність жертвувати деякими своїми інтересами в ім'я головного — збереження гідності. У ряді випадків миролюбство може припускати пристосування, прагнення поступатися натиску партнера, не загострювати відношення і не вплутуватися в конфлікти, щоб не піддавати випробуванням своє «Я». Одного інтелекту, звичайно ж, недостатньо, щоб миролюбство стала домінуючою стратегією захисту, важливо мати ще відповідний характер — м'який, урівноважений, комунікабельний. Проте, не слід думати, що миролюбство — бездоганна стратегія захисту, придатна у всіх

випадках. Суцільна або солодкувата миролюбство нерідко є доказом безхребетності і безвілля, втрати відчуття власної гідності, яка якраз і покликана оберігати психологічний захист особистості.

Уникнення — психологічна стратегія захисту суб'єктної реальності особистості в конфліктах, заснована на економії інтелектуальних і емоційних ресурсів особистості. Уникнення припускає обхід або без бою покидання зони конфліктів і напруги, коли «Я» особистості піддається атакам. Уникнення нерідко носить психогенний характер, якщо воно обумовлене природними особливостями індивіда — слабка енергетична особистість, бідність і ригідність емоцій, млявість мислення, млявість темпераменту, слабкість нервової системи. Проте, можливий і інший варіант — особистість, володіючи достатньо розвинутим інтелектом, йде від напружених і, нерідко безглузких конфліктів і конфліктогенних контактів, не зв'язується з тими, хто стомлює або докучає її «Я». Можливий і третій варіант — коли особистість примушує себе обходити гострі кути в конфліктних ситуаціях для збереження цінності спілкування і партнера. В цьому випадку потрібно володіти міцною нервовою системою, волею, життєвим досвідом і, звичайно ж, достатньо розвинутим інтелектом і рівнем саморегуляції. Отже, стратегія миролюбства будується на основі високого інтелекту і злагідного характеру — вельми високі вимоги до особистості. Уникнення ж ніби простіше, не вимагає особливих розумових і емоційних витрат, але і воно обумовлене підвищеними вимогами до нервової системи і волі, інша справа агресія — використовувати її як стратегії захисту свого «Я» простіше простого.

Агресія — психологічна стратегія захисту суб'єктної реальності особистості, що діє на основі інстинкту і більшою частиною несвідомо. Інстинкт агресії тісно пов'язаний з конфліктною поведінкою і, нерідко, несвідомий. Достатньо окинути уявним поглядом типові конфліктні ситуації, щоб переконатися, скільки розхожа, доступна, легко відтворна,

звична в жорстких або м'яких формах агресія як форма захисту в конфліктних ситуаціях, її могутня енергетика, звичність і доступність в засвоєнні захищає «Я» осіб на вулиці, в міському натовпі, в суспільному транспорті, в побуті, на роботі. Агресивних, і, відповідно, високо конфліктних людей видно часто здалеку. Особистість та інстинкт агресії, виявляється, цілком сумісні, а інтелект виконує при цьому роль «передавальної ланки» — з його допомогою агресія «нагнітається», «розкручується на повну катушку». Інтелект працює в режимі трансформатора, посилюючи агресію в конфліктах і непростих ситуаціях спілкування, підсилюючи агресію за рахунок її значення, що додається.

Результати дослідження

Опрацюйте педагогічні задачі: прочитайте умову.

У відповідях підкресліть необхідне

Проблема спілкування з'являється у педагогів найчастіше в «гострих» випадках, коли студент та викладач або обидва незадоволені чи роздратовані, як, наприклад, після кількох зауважень, зроблених студентові за порушення дисципліни. Яких правил в таких ситуаціях слід дотримуватись?

В таких ситуаціях слід дотримуватись правил:

— необхідно вдало вибрати час для розмови. Розмова «по гарячих слідах» приречена на невдачу, тому що роздратованість — поганий союзник. Викладачеві потрібно набратися терпіння і знайти час для розмови (гострота пройде, вихованець заспокоїться). Крім того, за цей час він сам зрозуміє помилковість власної поведінки;

— обрати вдале місце для розмови. Розмова зі студентом на очах у групи викликає у нього бажання продемонструвати сміливість і незалежність. Невдалою для щирої розмови є

присутність інших викладачів, які розпочинають висловлювати власні коментарі і претензії до студента.

2. У Вас виник конфлікт зі студентами. Яких тактик поведінки доцільно дотримуватися в педагогічному конфлікті?

Ймовірні варіанти педагогічної тактики такі:

— **відстрочення** виконання педагогічної вимоги, коли педагог не наполягає на негайному виконанні його розпорядження і висловлює впевненість у тому, що студент і сам зрозуміє його необхідність. Замість погроз і образ застосовують віру в розсудливість студента;

— **компроміс** виявляється або в послабленні вимоги, дозволі на її часткове виконання, або невиконанні її за певних умов;

— **поступка**. Зумовлюється тим, що викладач ніби погоджується з аргументами студента або розуміє його почуття і скасовує своє рішення, не висуваючи ніяких умов, висловлюючи віру в його поведінку в майбутньому.

3. У Вас виник конфлікт зі студентами. Якими методами вирішення педагогічних конфліктів Ви повинні володіти для відновлення взаєморозуміння зі студентами?

За конфліктної ситуації викладач може спрямувати свою активність на краще розуміння свого співрозмовника, регуляцію особистого психологічного стану для погашення конфлікту. В першому випадку вирішити конфліктну ситуацію можна, відновивши взаєморозуміння. Проблема відновлення взаєморозуміння не є простою, її вирішенню сприяє володіння й використання кількох методів.

Метод інтроспекції. Полягає у вмінні поставити себе на місце іншого, уявити його думки, почуття, зробити висновки про мотиви та зовнішні подразники його поведінки. Цей метод досить ефективний, але межує із загрозою прийняти власні думки та почуття за думки і почуття іншої людини, неправильно відтворити образ опонента. Ставлячи себе на

місце іншого, потрібно порівнювати дії та поведінку людини з уявленнями про неї.

Метод емпатії. Заснований на техніці проникнення у переживання іншої людини. Ефективно послуговуються ним емоційні, здатні до інтуїтивного мислення особи, котрі, довіряючи своєму інтуїтивному відчуттю, завчасно зупиняють інтелектуальні інтерпретації.

Метод логічного аналізу. Зорієнтований на людей з раціональним мисленням. Щоб зрозуміти співрозмовника, така людина відтворює систему інтелектуальних уявлень про нього, ситуацію, в якій він перебуває. В іншому випадку викладач, зберігаючи внутрішній спокій та стабільність, намагається уникнути конфлікту.

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

Типи міжособистісних стосунків	
Типологія конфліктів	
Тактики поведінки при розв'язанні конфліктів	
Методи вирішення педагогічних конфліктів	
Складові характеристики студентства як періоду пізньої юності або ранньої дорослості	

Семинарське заняття № 4

Тема: Засоби професійно-педагогічної комунікації

Вид заняття: семінар - практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* вербальні, невербальні, комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації, правила педагогічного спілкування

вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань : контрольні запитання до теми «Педагогічне спілкування»

План

1. Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації.
2. Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації.
3. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації.
4. Культура мови і культура мовлення педагога.

Поясніть основні поняття:

Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації

невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації

_____ комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації

Опрацюйте педагогічні задачі: прочитайте умову.

У відповідях підкресліть необхідне

Над якими якостями і властивостями Вам потрібно працювати з метою удосконалення внутрішньої техніки педагогічного спілкування?

Викладач повинен вміти зберігати працездатність, володіти ситуаціями для забезпечення успіху в діяльності і збереження свого здоров'я. Для цього важливо працювати над таким **синтезом якостей і властивостей особистості**, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати свою професійну діяльність:

- педагогічний оптимізм;
- впевненість у собі, відсутність страху перед аудиторією;
- вміння володіти собою, відсутність емоційного напруження;
- наявність вольових якостей (цілеспрямованість, самовладання, рішучість).

Усі ці якості характеризують психологічну стійкість у професійній діяльності. В основі її — позитивне емоційне ставлення до себе, студентів, праці. Саме позитивні емоції активізують, надихають викладача, надають йому впевненості, зумовлюють почуття радості, позитивно впливають на стосунки з студентами, колегами. Негативні емоції гальмують активність, дезорганізують поведінку і діяльність, викликають тривожність, страх, підозру.

Викладачеві треба вміти грати, причому не тільки зовні. Доброзичливий вираз обличчя потрібний не лише для того, щоб настроїтися на мажор. Він збуджує центри позитивних емоцій і створює хороши настрій. При такій грі прийоми поведінки закріплюються і характер змінюється. Тому не можна ходити з похмурим, нудьгуючим обличчям навіть тоді, коли настрій у вас поганий.

Для оптимізації спілкування зі студентами яких правил Ви, як молодий викладач, будете дотримуватися ?

Дотримання правил педагогічного спілкування вбереже педагога від багатьох труднощів та помилок, які підстерігають його в практичній діяльності. Стислий їх виклад можна звести до таких пунктів:

1. Пам'ятайте! Успіх педагогічної діяльності насамперед залежить від культури спілкування.

2. Моделюйте спілкування не «від себе», а від студентів, їх потреб та інтересів.

3. Орієнтуйте своє педагогічне мовлення на конкретного студента, а не на абстрактну групу.

4. Спілкуйтесь із студентами на взаємних інтересах, проте не організовуйте спілкування «по вертикалі», зверху вниз.

5. Постійно враховуйте психологічний стан окремих вихованців і колективу загалом.

6. Дивіться на себе збоку, постійно аналізуйте свої вчинки й дії.

7. Вмійте слухати студентів, зважайте на їхню думку.

8. Намагайтеся зрозуміти настрій аудиторії, на цій основі моделюйте спілкування з нею.

9. Спілкування не повинно призводити до конфліктів, а запобігати їм.

10. Не принижуйте людської гідності.

11. Спілкування має бути систематичним. Не залишайте поза увагою «незручних» для вас студентів.

12. Будьте ініціативним у спілкуванні. У процесі спілкування враховуйте стать вихованців.

13. Уникайте штамів, постійно шукайте нові форми, засоби, методи і прийоми.

14. Долайте негативні установки стосовно конкретного студента.

15. У процесі спілкування уникайте абстрактної критики, оскільки це породжує опір.

16. Якомога частіше усміхайтесь: це викликає позитивні емоції, спонукає до продуктивного спілкування.

17. У процесі спілкування частіше висловлюйте схвалення, заохочення.

18. Відкрито виявляйте в студентському колективі своє ставлення до вихованців.

19. Постійно розвивайте свою комунікативну пам'ять, запам'ятовуючи педагогічні ситуації, їх перебіг.

20. Якщо назріває потреба в індивідуальній бесіді, завчасно розробіть її план.

21. Враховуйте соціально-психологічне зростання студентів.

22. Систематично аналізуйте процес спілкування.

23. Технологія й тактика спілкування мають бути скеровані на усунення психологічних бар'єрів між педагогом та студентом.

24. Враховуйте в процесі спілкування індивідуальні особливості, темперамент, характери студентів.

25. Окремо обдумуйте особливості спілкування з важковиховуваними студентами.

26. У процесі спілкування не зловживайте своїми перевагами як керівника-викладача.

27. Постійно удосконалюйте інструмент спілкування — власне мовлення.

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

Функції педагогічного спілкування	
Стиль педагогічного спілкування викладача і студента	
Моделі педагогічного спілкування викладача і	

студента	
Бар'єри та ускладнення у процесі комунікації	
Види педагогічних конфліктів	
Засоби професійно-педагогічної комунікації	
Структура педагогічного спілкування	

Семінарське заняття № 5

Тема: Викладач як суб'єкт педагогічної діяльності

Вид заняття: семінар-бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* поняття «педагогічна діяльність», її особливості та основні напрями, психолого-педагогічну структуру діяльності викладача, рівні готовності викладача до педагогічної діяльності, вимоги до викладача вищого навчального закладу.

вміти розвивати якості, здібності, вміння, що відповідають вимогам до особистості викладача вищого навчального закладу, та використовувати їх в навчальному процесі

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «**Особистість та діяльність викладача вищої школи**»

План

1. Педагогічна діяльність викладача ВНЗ, її особливості та основні напрями.

2. Психолого-педагогічна структура діяльності викладача.

3. Рівні готовності викладача до педагогічної діяльності.

4. Вимоги до викладача вищого навчального закладу. Педагогічна майстерність.

Поясніть основні поняття:

педагогічна діяльність

психолого-педагогічна структура діяльності викладача

рівні готовності викладача до педагогічної діяльності

педагогічна майстерність

1. Дослідження самооцінки особистості майбутнього викладача

Мета дослідження: визначення рівня самооцінки.

Матеріали та обладнання: список слів

Запропоноване дослідження самооцінки базується на способі вибору. Матеріалом є список слів, які визначають окремі риси особистості. Цей варіант дослідження складається з двох серій.

Перша серія

Завдання: визначення списку і кількості еталонних рис бажаного та небажаного образу «Я».

Інструкція досліджуваному: «Прочитайте уважно список слів, які характеризують особистість. У лівій колонці на аркуші паперу запишіть ті риси, які Ви вважаєте позитивними, а в правій ті, які Ви вважаєте негативними. Риси, зміст яких Вам не зрозумілий або які Ви не можете віднести ні до першої, ні до другої колонки, не потрібно писати взагалі».

Друга серія

Завдання другої серії: визначення набору рис особистості досліджуваного, які, на його думку, йому властиві поміж вибраних еталонних рис «позитивної» і «негативної» множини.

Інструкція досліджуваному: «Продивіться уважно слова, записані Вами в ліву та в праву колонку і відмітьте хрестиком або галочкою ті риси, які, на Вашу думку, властиві Вам».

Список рис, які характеризують особистість

Акуратність, безпечність, вдумливість, запальність, сприйнятливність, гордість, грубість, життєрадісність, дбайливість, заздрість, соромливість, злопам'ятність, щирість, вишуканість, примхливість, легковірність, повільність, мрійливість, помисливість, мстивість, наполегливість, ніжність, невимушеність, нервозність, непорушність, нестриманість, чарівність, вразливість, обережність, чуйність, педантизм, рухливість, підозріливість, принциповість, поетичність, презирливість, привітність, розв'язність, розсудливість, рішучість, самозабуття, стриманість, співчуття, терпимість, боягузтво, захоплюваність, завзятість, поступливість, холодність, ентузіазм.

Результати дослідження

Обробка результатів

Мета обробки результатів — отримання коефіцієнтів самооцінки за «позитивною» (CO^+) і «негативною» (CO^-) множинами. Для підрахунків кожного з коефіцієнтів кількість рис у колонці, визначених досліджуваним як таких, що властиві йому, ділять на всю суму рис у даній колонці.

Рівень та адекватність самооцінки визначають на основі одержаних коефіцієнтів за допомогою таблиці

(CO^+)	(CO^-)	Рівень самооцінки
1-0,76	0-0,25	Неадекватна, завищена
0,75-0,51	0,26-0,49	Адекватна з тенденцією до завищення
0,5	0,5	Адекватна
0,49-0,26	0,51-0,75	Адекватна з тенденцією до заниження
0,25-0	0,76-1	Неадекватна, занижена

Визначаючи рівень самооцінки та її адекватність, важливо враховувати не тільки величину одержаного коефіцієнта, а й суму рис, які складають ту чи іншу множину. Чим менше рис, тим простіший відповідний еталон. Крім того, рівень

самооцінки за «позитивною» і «негативною» множиною в деякого може відрізнятись. Це може бути спричинено захисним механізмом особистості і потребує спеціального аналізу.

Аналіз результатів

У двох запропонованих варіантах дослідження самооцінки її рівень і адекватність визначаються як відношення між «Я-ідеальним» і «Я-реальним». Уявлення людини про себе, як правило, здається їй переконливим незалежно від того, ґрунтується воно на об'єктивному знанні чи на суб'єктивній думці, є воно дійсним чи хибним. Риси, які людина приписує собі, не завжди адекватні. Процес самооцінки може проходити двома напрямками:

1) шляхом порівняння рівня своїх домагань з об'єктивними результатами своєї діяльності;

2) шляхом порівняння себе з іншими людьми.

Проте, незалежно від того, чи лежать в основі самооцінки власні міркування людини про себе, чи інтерпретації ставлення інших людей, самооцінка завжди носить суб'єктивний характер, при цьому її показниками можуть виступати адекватність і рівень.

Адекватність самооцінки виражає ступінь відповідності уявлень людини про себе об'єктивним основам цих уявлень. Так, наприклад, неадекватність в оцінюванні свого зовнішнього вигляду може бути викликана як орієнтацією людини на зовнішні стандарти, оцінки, так і викривленими уявленнями про ці оцінки або незнанням їх.

Рівень самооцінки відбиває зв'язок між оцінюванням справжніх та ідеальних уявлень про себе. Адекватну самооцінку з тенденцією до завищення можна віднести до позитивного ставлення до себе. Низька самооцінка, навпаки, може бути пов'язана з негативним ставленням до себе, з відчуттям власної неповноцінності.

Висновок про адекватність і рівень самооцінки будуть надійними, якщо результати збігаються за обома варіантами методик або підтверджуються спостереженнями.

У процесі формування самооцінки важливу роль відіграє співвідношення образу «Я-реального» з образом «Я-ідеального».

Другий фактор, важливий для формування самооцінки, пов'язаний з інтеріоризацією оцінок і соціальних реакцій інших людей, а також з позицією, обраною людиною в системі суспільних та міжособистісних стосунків.

Самооцінка і ставлення людини до себе тісно пов'язані з рівнем домагань, з мотивацією та з емоційними особливостями особистості. Від самооцінки залежить інтерпретація придбаного досвіду й очікування людини стосовно самої себе та інших людей.

2. Самооцінка здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості

Уважно ознайомтеся з питаннями теста-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді: "ні", "частково", "періодично", "так". Визначте кількість балів за кожен відповідь відповідно до ціни обраного варіанту. Додайте набрану вами кількість балів за усі відповіді і співвіднесіть вашу суму балів шкалою визначення рівнів розвитку.

"ні" - 1, "частково" - 2, "періодично" - 2, "так" - 3

1. Чи читали ви і чи знаєте щось про принципи, методи, правила самоосвіти, самовиховання, саморозвитку особистості?

2. Чи маєте ви серйозні і глибокі прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, своїх особистісних якостей, здібностей?

3. Чи відмічають друзі, знайомі ваші успіхи в самоосвіті, самовихованні, саморозвитку?

4. Чи відчуваєте ви прагнення глибше пізнати самого себе, свої творчі здібності?

5. Чи маєте ви свій ідеал і чи спонукає він вас до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку?

6. Чи часто ви задумуєтесь про причини своїх невдач?

7. Чи здатні ви до швидкого самостійного оволодіння новими видами діяльності, наприклад, до самостійного вивчення іноземної мови?

8. Чи здатні ви і далі вирішувати складне завдання, якщо впродовж перших двох годин не досягнуто очікуваного результату?

9. Чи ведете ви щоденник, де запишете свої ідеї, плануєте своє життя (на рік, на найближчий місяць, тиждень, день), і чи аналізуєте, що із запланованого виконати не вийшло і чому?

10. Чи вважають Вас ваші друзі людиною, здатною до переборення труднощів?

11. Чи знаєте ви свої сильні і слабкі сторони?

12. Чи хвилює вас майбутнє?

13. Чи прагнете ви до того, щоб вас поважали ваші найближчі друзі, батьки?

14. Чи здатні ви керувати собою, стримувати себе у конфліктних ситуаціях?

15. Чи здатні ви до ризику?

16. Чи прагнете ви виховувати в собі силу волі інші якості?

17. Чи домагаєтесь ви того, щоб до вашої думки прислуховувалися?

18. Чи вважаєте ви себе цілеспрямованою людиною ?

19. Чи вважають (вважали) вас людиною, яка здібна до самоосвіти, саморозвитку: батьки; вчителі; друзі.

Шкала визначення рівнів розвитку здібностей до самоосвіти і саморозвитку

1-й - дуже низький 1-5

2-й – низький 6- 11

3 -й - нижче середнього 12-17

4-й - трохи нижче середнього 18-23

- 5-й - середній 24-29
- 6-й - трохи вище за середній 30-35
- 7-й - вище за середній 36-41
- 8-й - високий 42- 47
- 9-й - дуже високий більше 48

***Результати
дослідження***

Отже, ви отримали більш точні уявлення про рівень розвитку ваших здібностей до самоосвіти і саморозвитку. Не засмучуйтеся, якщо цей рівень у вас невисокий, його можна підвищити, якщо ви готові попрацювати над собою.

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

психолого-педагогічна структура діяльності виклада	
рівні готовності викладача до педагогічної діяльності	
Складові педагогічної майстерності	
Типологія викладачів	
Складові авторитету викладача	
Стилі педагогічної діяльності	

Семінарське заняття № 6

Тема: Методика проведення навчальних занять у вищій школі

Вид заняття: семінар-практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, психологічне дослідження, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* особливості основних груп методів навчання, форми організації навчання, засоби навчання *вміти* застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Організаційні форми, методи і засоби навчання у вищому навчальному закладі»

План

1. Особливості основних груп методів навчання у вищій школі.

2. Форми організації навчання у вищому навчальному закладі.

3. Засоби навчання у вищій школі.

4. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів

Поясніть основні поняття:

дидактика _____

методи
навчання _____

форми організації навчання

засоби
навчання

**Опрацюйте педагогічні задачі: прочитайте умову.
У відповідях підкресліть необхідне**

1. Ви - викладач вищого навчального закладу. За яким алгоритмом Ви організуєте процес управління навчально-пізнавальною діяльністю?

Процес управління навчально-пізнавальною діяльністю охоплює кілька компонентів: *планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.*

Планування передбачає підготовку робочих програм із навчальних предметів, складання планів семінарських, практичних і лабораторних занять, розроблення індивідуальних завдань для студентів, тематики рефератів, курсових і дипломних робіт, методичних рекомендацій з їх підготовки тощо.

Організування навчальної роботи здійснюється у два етапи:

а) підготовчий — передбачає підготовку плану проведення конкретного заняття, технічних засобів навчання, наочності, дидактичних і роздавальних матеріалів; попереднє проведення дослідів, демонстрування, перегляд діафільмів; підбір методичної літератури і ознайомлення з нею;

б) виконавчий — полягає в організуванні власної діяльності викладача під час заняття та діяльності студентів; викладач ставить перед студентами навчальні завдання, створює сприятливі умови для їх виконання, чітко розподіляє функції між ними на практичних заняттях.

Стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів здійснюється викладачем шляхом застосування різноманітних методів і прийомів: використання цікавих прикладів, розкриття практичної значущості навчального матеріалу для майбутнього фаху, опора на життєвий досвід тощо.

Сутність **контролю і регулювання** полягає у спостереженні за діяльністю студентів. Контроль у формі поставлених запитань, невеликих завдань дає змогу виявити рівень засвоєння студентами знань програмового матеріалу, опанування відповідними практичними вміннями та навичками, а також з'ясувати недоліки і складнощі процесу навчання. Це допомагає своєчасно вносити необхідні корективи і регулювати процес навчання додатковими поясненнями, виконанням відповідних вправ тощо.

Аналіз досягнутих результатів завершує процес викладання. Здійснюють його на основі отриманих через контроль результатів. Під час аналізу виявляють рівень знань фактичного матеріалу, вміння використовувати їх у практичній діяльності з фаху. Аналіз передбачає зіставлення досягнутих результатів з навчальними цілями.

2. Ви - викладач вищого навчального закладу. Які елементи самоуправління (форми учіння) навчальною діяльністю Ви запропонуєте студентам?

Ефективність учіння визначається його формами, найпоширенішими з яких є **слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання:**

1. Слухання. Сутність його полягає у сприйманні на слух інформації, яку студент отримує на лекціях, семінарських, практичних та інших заняттях. Щоб він зумів усвідомити і засвоїти (тобто персоніфікувати) мовну інформацію, викладач має відчувати аудиторію, реагувати на труднощі студентів (не всі можуть виокремити головне, швидко зробити записи),

змінюючи темп читання лекції, тембр і гучність мовлення, повторюючи і уточнюючи сказане.

2. **Читання.** Це форма самостійної роботи студента. Раціональне читання є науково обґрунтованою технологією, що забезпечує персоніфікацію максимального обсягу інформації за найкоротший час з мінімальними витратами праці.

3. **Конспектування.** Студенти здійснюють його в процесі слухання і читання. В обох випадках вони вдаються до кількох способів конспектування: записують детально без осмислення; записують головне і одночасно осмислюють записане; ведуть опорний конспект з глибоким осмисленням тексту. При самостійному читанні ступінь персоніфікації інформації значно ґрунтовніший.

4. **Виконання вправ, розв'язування задач.** Основною метою цієї форми роботи є формування умінь при вивченні конкретних дисциплін. Задачі і вправи доцільно використовувати з усіх навчальних дисциплін, оскільки вони сприяють розвитку аналітичного мислення студентів, їх самостійності. У процесі виконання вправ студенти повинні вникнути в їх сутність, вибрати оптимальні шляхи своїх дій, пояснити і довести їх правильність або правомірність.

5. **Проведення дослідів.** Цю форму діяльності використовують у процесі вивчення природничих дисциплін. Вона передбачена навчальним планом вищого навчального закладу. Проведення дослідів потребує відповідної теоретичної підготовленості, вміння користуватися лабораторним устаткуванням, матеріалами, володіння технологією організації дослідної роботи. Цінність цієї форми діяльності полягає в тому, що студенти здобувають уміння і навички проведення наукового дослідження, поглиблюють теоретичні знання, розвивають у собі допитливість, відповідальність, самостійність.

6. **Навчальні дослідження.** До навчальних досліджень належать курсові і дипломні роботи, реферати, проекти. Виконання навчально-дослідної роботи вимагає від студентів високого рівня самостійності і пізнавальної активності. Цей вид

роботи сприяє розвитку умінь здійснення наукового пошуку і формуванню аналітичного мислення, поглибленню інтересу до певної науки. Нерідко реферат стає основою курсової роботи, а курсова — дипломної робота, яка згодом може стати основою для кандидатської дисертації.

7. Професійне моделювання. Застосовують його під час виробничої практики. Це планування і здійснення фрагментів виробничої діяльності, наближених до реального виробничого процесу, моделювання різних його варіантів, тобто програвання ролей, які їм доведеться виконувати у майбутній професійній діяльності, набутті професіоналізму.

3. Вам як молодому викладачу необхідно познайомитися з системою дидактичного та методично оформленого навчального матеріалу (змістом освіти) для певного освітнього та освітньо-професійного рівнів певної професії. Які документи Вам потрібно вивчити для створення навчально-методичного комплексу дисципліни?

Визначається зміст освіти освітньо-професійними програмами підготовки фахівців з вищою освітою певних освітньо-кваліфікаційних рівнів; структурно-логічною схемою підготовки; програмами навчальних дисциплін; іншими нормативними документами та навчальною і навчально-методичною літературою.

Освітньо-професійна програма підготовки — перелік нормативних навчальних дисциплін із зазначенням загального обсягу часу, відведеного для їх вивчення та форм підсумкового контролю з кожної навчальної дисципліни.

Наукове і методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної програми (послідовність вивчення навчальних дисциплін, форми і періодичність виконання індивідуальних завдань, проведення контролю тощо) визначається **структурно-логічною схемою підготовки**.

Навчальна програма — документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і

організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.

Компонентами навчальної програми є пояснювальна записка, тематичний виклад змісту навчальної дисципліни і список літератури. Навчальні програми нормативних дисциплін належать до документів державного стандарту освіти.

На основі освітньо-професійної програми вищі навчальні заклади розробляють навчальний план і робочі навчальні програми дисциплін, які є нормативними документами вищого навчального закладу.

Навчальний план — документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного й підсумкового контролю.

У навчальному плані відображено також обсяг часу, передбаченого на самостійну роботу. Він розробляється на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми підготовки і затверджується керівником вищого навчального закладу освіти.

Для кожної навчальної дисципліни, що входить до освітньо-професійної програми дисципліни та навчального плану вищим навчальним закладом складається **робоча навчальна програма дисципліни**, яка є нормативним документом вищого навчального закладу. Вона містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю. Складовими робочої програми є: тематичний план, пакет методичних матеріалів для здійснення поточного і підсумкового контролю, перелік навчально-методичної літератури, засобів наочності, технічних засобів навчання тощо.

Зміст освіти, що визначається навчальними програмами, конкретизується в підручниках, навчальних посібниках та методичних вказівках.

Підручник — книга, яка містить основи знань з певної навчальної дисципліни, викладені на рівні сучасних досягнень науки згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики.

Підручник має забезпечити науковість матеріалу, точність, доступність його викладу, чіткість формулювань, правил, законів, ідей, правильний розподіл навчального матеріалу за розділами і параграфами. Основний матеріал повинен бути проілюстрований малюнками, схемами, діаграмами. Ілюстрації мають бути або рівнозначні тексту, доповнювати його, або бути об'єктом для запитань, завдань.

4. Ви як молодий викладач готуетесь до лекції. Яка методика проведення цієї форми організації навчального процесу?

В процесі підготовки до лекції потрібно пам'ятати, що будь-яка лекція включає три основні етапи:

I – вступна частина: оголошення теми лекції (для запису студентами), плану лекції (3-4 пункти); формування мети та завдань лекції; стисла характеристика проблеми; характеристика стану її розробки; список літератури, навчальних джерел з теми (6-7 джерел).

II – викладення: докази, факти, аналіз понять, висвітлення подій, демонстрація доказів, аудіо-відеоматеріалів; характеристика різних думок; зв'язок з практикою; галузі застосування набутих знань.

III – висновки: формування загального висновку; установка та завдання для самостійної та пошукової роботи; методичні поради, відповіді на запитання.

Виберіть тему з професійної дисципліни, яка Вам найбільше подобається, і складіть короткий конспект лекції, зазначивши усі необхідні елементи.

Ви – викладач вищого навчального закладу. Яка методика проведення практичного заняття?

У процесі проведення практичного заняття можна виділити такі етапи:

I – викладач відповідає на питання, які виникли у студентів в процесі виконання їх індивідуальних домашніх завдань.

II – перевірка теорії. Студенти пишуть невелику контрольну роботу тривалістю 8-10 хв. Проводяться опитування з формулювання понять.

III - викладач оголошує тему нового заняття, його мету і значення в курсі, розв'язується типова задача, виконується практична робота.

IV – оголошення домашнього завдання.

V - підведення підсумків

Виберіть тему з професійної дисципліни, яка Вам найбільше подобається, складіть інструктивну картку до практичного заняття

Ви - молодий викладач. Які методи і засоби навчання з метою активізації навчальної діяльності студентів Ви будете використовувати в процесі викладання?

Методи навчання. Існують різні класифікації методів навчання. Зупинимося на традиційній: словесні, наочні, практичні методи.

До словесних методів навчання відносяться лекція, бесіда, розповідь, пояснення, навчальна дискусія тощо. В процесі їхнього роз'яснення викладач шляхом слова викладає, пояснює навчальний матеріал, а студенти шляхом слухання, запам'ятовування і осмислення активно його сприймають і засвоюють.

Розповідь. Цей метод припускає усну розповідь викладання навчального матеріалу, яка не переривається питаннями навчаємих.

Лекція. Як один з словесних методів навчання навчальна лекція припускає усне викладення матеріалу, що відрізняється великою ємністю, ніж розповіді, великою складністю логічних побудов, образів, доказів і узагальнень. Лекція, як правило, займає все заняття.

Бесіда. Метод бесіди припускає розмову викладача зі студентами. Бесіда організується з допомогою ретельно продуманої системи питань, що поступово підводять учнів до засвоєння системи фактів, нового поняття або закономірності.

Навчальна дискусія. Навчальна дискусія є публічним обговоренням важливого питання і передбачає обмін думками між студентами і викладачем або між студентами.

Наочні методи достатньо важливі для тих, кого навчають, це є візуальним сприймання дійсності. До таких методів належить ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

Практичні методи навчання охоплюють широкий діапазон різноманітних видів діяльності студентів. До практичних методів належать: вправи, лабораторні роботи, практичні роботи тощо.

Засоби навчання - це різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за коротший час досягаються визначені цілі навчання. До засобів навчання належать: підручники, навчальні посібники, дидактичні матеріали, технічні засоби (ТЗН), обладнання, станки, навчальні кабінети, лабораторії, ЕОМ, ТБ та інші засоби масової комунікації. Засобами навчання можуть також слугувати реальні об'єкти, виробництво, споруди. Дидактичні засоби, як і методи, форми, є частиною педагогічної системи. Вони виконують такі основні функції: інформаційну, засвоєння нового матеріалу, контрольну. Вибір засобів навчання залежить від дидактичної концепції, мети, змісту, методів і умов навчального процесу.

Прості засоби:

1. Словесні: підручники, навчальні посібники тощо.
2. Прості візуальні засоби: реальні предмети, моделі, картини тощо.

1. Механічні візуальні пристрої: діаскоп, мікроскоп, кодоскоп та інші.
2. Аудіальні засоби: програвач, магнітофон, радіо.
3. Аудіовізуальні: звуковий фільм, телебачення, відео.
4. Засоби, які автоматизують процес навчання: лінгвістичні кабінети, комп'ютери, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі.

У вищескладених конспектах зазначте які методи і засоби навчання доцільно використовувати відповідно до форми організації навчання?

Узагальніть отримані знання, заповнивши таблицю

Методи навчання	
Організаційні форми у вищому навчальному закладі	
Основні форми контролю	
Види практик	
Засоби навчання	

Семінарське заняття № 7

Тема: Методика застосування інтерактивних технологій навчання

Вид заняття: семінар-практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, самостійна робота, розв'язування задач

Мета: *знати* особливості застосування сучасних технологій навчання у вищому навчальному закладі
вміти застосовувати отримані знання в професійній діяльності

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Методика застосування сучасних технологій навчання у вищому навчальному закладі»

План

1. Сутність інтерактивного навчання.
2. Методика застосування групових методів інтерактивного навчання.
3. Методика застосування фронтальних методів

інтерактивного навчання.

4. Вимоги, проблеми, труднощі впровадження інтерактивного навчання

Поясніть основні поняття:

сучасні технології навчання

групи методів інтерактивного навчання

групові методи інтерактивного навчання

фронтальні методи інтерактивного навчання

Розв'жіть педагогічні задачі

Розробити план-конспект з теми професійної дисципліни, застосувавши один із запропонованих методів інтерактивного навчання.

Робота в парах.

Студенти працюють в парах, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати справи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, вивести підсумок заняття, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера). Після цього один з партнерів доповідає перед аудиторією про результати.

Робота в трійках. По суті, це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи навпаки, виділення несхожих думок).

Змінювані трійки. Цей метод трохи складніший: всі трійки аудиторії отримують одне й те ж завдання, а після обговорення один член трійки йде в наступну, один в попередню і ознайомлює членів новостворених трійок з набутком своєї.

2+2=4. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутиим. Як і в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

Карусель. Студенти розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються «попарні суперечки» кожного з кожним, причому кожен учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (студенти із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

Робота в малих групах. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: «спікер» – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), «секретар» (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), «посередник» (стежить за часом, заохочує групу до роботи), «доповідач» (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи).

Можливим є виділення експертної групи з сильніших студентів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

Акваріум. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі аудиторії, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Велике коло. Студенти сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажачі висловитися. Викладач може взяти слово після обговорення.

Мікрофон. Це різновид великого кола. Студенти швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон».

Незакінчені речення. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь студента – це продовження незакінченого речення типу «можна зробити такий висновок...», «я зрозумів, що...»

Мозковий штурм. Загальновідома технологія, суть якої полягає в тому, що всі студенти по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть алогічні думки з приводу проблеми. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань.

Аналіз дилеми (проблеми). Студенти в колі обговорюють певну дилему (простіше) чи проблему (складніше, бо поліваріантно). Кожен каже варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, «чи платити податки, якщо країна не здатна їх правильно розподілити?»).

Мозаїка. Це метод, що поєднує і групову, і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми.

Методи інтерактивного навчання	1. 2.
Групові методи інтерактивного навчання	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Фронтальні методи інтерактивного навчання	1. 2. 3. 4. 5. 6.

Рекомендована література

Основна література

Кулик І. В. Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача: методичні рекомендації. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. 66 с.

Кочубей А. В., Якубовська С. С. Педагогіка та методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2017. 292 с.

Максименко С. Д., Євтух М. Б., Цехмістер Я. В., Лазуренко О. О. Психологія та педагогіка : підручник. К. : Видавничий Дім „Слово”, 2021. 584 с.

Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) за третім (освітньо-науковим)

рівнем у галузі знань 22 «Охорона здоров'я / уклад. Л. І. Васецька. 2-е вид., доповн. і перероб. Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. 145 с.

Якубовська С. С. Психологія і педагогіка : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2012. 324 с.

Допоміжна література

Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf

Макарова Л. І., Гах Й. М. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 116 с. (Т.1-11)

Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Академвидав, 2007. 424 с. (Альма-матер). (Т.6-11)

Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с. URL:

<https://dspace.bdpu.org/bitstream/123456789/3261/3/Pedahohika%20vyshchoyi%20shkoly.pdf>

Філоненко М. М. Психологія спілкування: підручник. К. : Центр учбової літератури, 2018. 224 с. (Т.9-11)

Інформаційні ресурси в Інтернет

1. Наукова бібліотека НУВГП – м. Рівне, вул. Олексі Новака, 75. URL: <http://lib.nuwm.edu.ua/>

2. Обласна наукова бібліотека – м. Рівне, майдан Короленка, 6. URL: <http://lib.rv.ua>

3. Освіта.UA: Освіта в Україні та за кордоном/ URL:

<http://osvita.ua/>

4. Вища освіта. URL:

http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/

5. Обласна наукова бібліотека (м.Рівне, майдан Короленка,6. URL: <http://www.libr.rv.ua/>

6. Психологічний сайт http URL: <http://psy.piter.com/>

7. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська,44). URL: [http://www.cbc.rv.ua /](http://www.cbc.rv.ua/).

8. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. URL: <https://cutt.ly/kWfQ4Qo>